

ANALIZA SI POVESTE / ARGUMENTE PENTRU CREEREA UNUI “NATIONAL HUB E-RIHS”

Folosim din ce in ce mai des sintagma “stiinta a patrimoniului” (engleza heritage science) pentru a exprima concis ideea ca toate activitatile legate de patrimoniu cultural se conexeaza si se intrepatrund, in ciuda diversitatii scopurilor imediate si a particularitatilor gnoseologice si metodologice.

Studiul estetic, istoric, lingvistic, semantic, studiile legate de provenienta si de autentificare, datarea, analizele fizico-chimice, conservarea, restaurarea, valorificarea sociala didactica, muzeistica, turistica, toate aceste activitati aplicate patrimoniului cultural, se conditioneaza si se potenteaza reciproc, indiferent de pregatirea de baza a oamenilor implicati, de infrastructura necesara si de metodele specifice de lucru.

Intradevar, cunoasterea aprofundata a structurii si compozitiei suportului material al artefactului cultural, ghideaza interventiile de conservare – restaurare. Totodata, nimic nu este mai adevarat decit ideea ca analiza obiectului tangibil, releva aspectele sale intangibile, semnificatia sa culturala sau estetica. Iar acestea din urma alcatuiesc coloana vertebrala in organizarea unui muzeu.

O consecinta importanta a acestei stari de fapt este aceea ca specialistii implicati in stiinta patrimoniului trebuie sa aiba o pregatire umanista, dar si una tehnica in acelasi timp.

- Deseori restauratorii de tablouri, de fresca, de textile, de piele, de carte, au pregatire artistica. Acestia, ca si istoricii, arheologii, muzeografii, trebui sa inteleaga ce informatie poate oferi fiecare tip de analiza fizica sau chimica in parte, dar si limitele acestor analize. Ei trebuie sa stie cum se recolteaza si cum se pastreaza proba de analizat, astfel incit analiza la care este supusa aceasta sa fie relevanta.
- Managerii din muzee, arhive, lacase de cult etc, cel mai adesea absolventi de umanioare, sunt in aceeasi situatie. Ei sunt responsabilii si decidentii in ceea ce priveste conservarea-restaurarea, uneori decid si ce fel de studii sunt aplicate obiectelor, iar de valorificarea artefactelor se ocupa prin fisa postului.

Oare este posibila pregatirea tuturor acestor oameni cu responsabilitati uriase, precum si tinerea lor la current, in directii stiintifice atat de variate si in care progresul este atat de rapid? Cu siguranta scoala nu face asta si nu o va putea face vreodata, caci in Romania, ca oriunde in lume, va exista intotdeauna un decalaj prea mare intre ritmul progresul stiintific si tehnic si reflectarea acestuia in programele de invatamint.

In ultimele decenii stiinta patrimoniului a inceput sa utilizeze analize extrem de sofisticate. Activitati precum datarea, identificarea compozitiei artefactelor inclusiv a elementelor in urme (in scopul autentificarii sau stabilirii provenientei), chiar conservarea-restaurarea acestora, fac acum apel la metode stiintifice high-tech, instalatii specializate si extrem de scumpe.

- Este astfel exclus ca un conservator-restaurator cu pregatire umanista sa utilizeze el insusi astfel de metode. Trebuie evidentiat ca un specialist doar cu pregatire umanista, are mari dificultati in intelegerea aceluia minim de elemente pentru o comunicare eficienta cu analistul.
- **Exista solutia, folosita la noi si aiurea, a tandemului restaurator – investigator**, ambii angajati in unitati culturale. Modelul asigura autonomie decizionala, dar putine muzee si-l pot permite. La celelalte institutii detinatoare de patrimoniu tangibil (lacasurile de cult, arhivele, primariile si alte unitati administrative) modelul e greu de imaginat. A cupla specialisti din muzee diferite a fost o solutie functionala in Romania cind intreg sistemul era centralizat, inclusiv deciziile. Aceasta schema functioneaza inca in Franta.
- Costurile foarte mari ale instalatiilor induc alta limitare: instalatiile high-tech nu pot dota muzeele - unitati traditionale de desfasurare a activitatilor de conservare-restaurare. Uneori acestea sunt atat de mari incit nici instituttele de cercetare specializate in fizica, chimie nu si le pot permite.
- **Mai exista modelul cu specialisti liberi profesionisti** angajati de posesorul artefactului de cite ori este nevoie. Ca orice model liberal, si acesta poate functiona daca exista un exces de specialisti de ambele tipuri (restauratori si investigatori), caci doar prin competitie se poate asigura calitatea. Ar trebui sa se infiinteze si sa capete prestigiu niste asociaii profesionale garante ale calitatii (pe vremuri se numeau bresle). In acest model specializarea nu poate fi controlata direct. La scara unei tari acest model poate functiona bine doar dupa o perioada de maturizare care poate dura zeci de ani. In plus, in cazul investigatorilor, functionarea ca liber profesionist presupune investitii private considerabile. Deasemenea, actiunea de angajare, presupune ca managerul sa fie instruit, ca sa stie pe cine si de ce angajeaza. Mai presupune o flexibilitate in utilizarea banilor publici. In general modelele liberale functioneaza bine la activitati care aduc profit. Activitatile culturale nu exceleaza in aceasta directie si de aceea modelul de mai sus va functiona doar in citeva domenii (restaurare fresca, pictura bisericeasca).

Considerentele de mai sus sunt valabile si resimtite, cu nuante, in toate tarile europene. Unul din raspunsurile Uniunii Europene la acest ghem de contradictii este proiectul E-RIHS, care are componenta de infrastructura, de investigare propriu-zisa, de pregatire profesionala a investigatorilor (prin networking bilateral, conferinte, acces la publicatii etc)

ISTORIE LOCALA -

- Structurarea la nivel de tara a activitatilor de studiu, conservare si restaurare a patrimoniului tangibil a avut un moment important in 1975 prin infiintarea a 11 centre teritoriale de conservare-restaurare. Ele erau in administrarea unor muzee de prestigiu (Bucuresti, Iasi, Tulcea, Craiova, Timisoara et al), dar acopereau nevoile intregii tari, caci decizia privind activitatile de conservare-restaurare era centralizata la nivelul Ministerului Culturii. Alte efecte ale acestei intelepte organizari erau utilizarea eficienta a resurselor, o instruire unitara a personalului si o corecta ierarhie a interventiilor de conservare-restaurare. **Limitele modelului erau dictate doar de limitele resurselor.**

- CIMEC (<http://www.cimec.ro/DespreCIMEC/Scurta-Prezentare.html>) – Institutul de Memorie Culturala (ultima denumire) a fost fondat în 1978, in completarea Centrelor de Conservare-Restaurare, pentru realizarea și gestionarea bazelor de date ale patrimoniului cultural din România, pentru cunoașterea, protejarea și punerea sa în valoare. A fost desființat in 2011 ca institutie independenta, dar activitatea sa a continuat sa existe ca divizie a INP. Are activitate de cercetare.
- Dupa 1989 sistemul a inceput sa se destrame, ca toate structurile etatiste, centralizate, in timp ce finantarea a devenit din ce in ce mai precara.

Este perioada in care toata lumea credea intr-un nou Dumnezeu – Descentralizarea.

Este perioada in care activitatile de conservare-restaurare au inceput sa se practice si in sistem privat (SRL, PFA), inevitabil de catre aceeasi oameni, care faceau aceeasi treaba, in centrele muzeale. Concurenta astfel aparuta a falimentat majoritatea centrelor muzeale de conservare-restaurare. In aceasi perioada, muzeele si-au intarit relatiile cu autoritatile locale, au dezvoltat initiative proprii si structuri de rezistenta precum Centrul National Muzeal (grupare de muzee locale, mai usor de finantat de catre primarii, consilii judetene, dar gata sa absoarba fonduri diverse – de ex fonduri de cercetare). Este evident perioada dominata de gindul “scapa cine poate”.

In timpul acesta, tara a fost lipsita un deceniu de o lege a patrimoniului, ceea ce a provocat pagube uriase, in special prin exporturi, furturi si degradari.

O limitare a pagubelor a fost obtinuta prin ratificarea unor conventii europene:

- [L E G E A nr. 149/1997 pentru ratificarea Convenției UNIDROIT](#) privind bunurile culturale furate sau exportate ilegal, adoptată la Roma la 24 iunie 1995;
- [L E G E A 150/1997](#) - LEGE privind ratificarea Convenției europene pentru protecția patrimoniului arheologic (revizuita), adoptata la La Valetta la 16 ianuarie 1992;
- [L E G E A 157/1997](#) - LEGE privind ratificarea Convenției pentru protectia patrimoniului arhitectural al Europei, adoptata la Granada la 3 octombrie 1985
- [L E G E A 451/2002](#) - Lege nr. 451 din 8 iulie 2002 pentru ratificarea Convenției europene a peisajului, adoptată la Florența la 20 octombrie 2000

LEGEA PATRIMONIULUI Lege nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural national mobil, republicata 2008, publicat Monitorul Oficial, Partea I nr. 828 din 09/12/2008;

Legislatia din domeniul conservare-restaurare:

- [Ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2008/2001](#) pentru aprobarea Normelor de acreditare a conservatorilor și restauratorilor
- [Hotărârea de guvern nr. 1546/2003](#) pentru aprobarea Normelor de conservare și restaurare a bunurilor culturale mobile clasate
- [Hotărârea de Guvern nr. 216/2004](#) pentru aprobarea Normelor privind autorizarea laboratoarelor și atelierelor de conservare și restaurare

- INP a aprut in 2011 ([HG. nr. 593/2011](#)) si este ultima institutie din seria celor care au avut drept misiune inventarierea bunurilor culturale si controlul interventiilor asupra acestora
 - Comisiunea Monumentelor Istorice [CMI] (1892 – 1948)
 - Comitetul pentru Așezăminte Culturale și Direcția Artelor Plastice (1948 – 1951)
 - Direcția Monumentelor Istorice (1952 - 1977)
 - Direcția Economica și a Patrimoniului Cultural Național (1978 – 1989)
 - Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (1990 - 1994)
 - etc
- 2015 – 40 ani de la infiintarea Centrelor de Cons – Restaurare; citeva au supravietuit si s-au dezvoltat
- 2008 – 2013 la IFIN – 20 Meur (3 acceleratoare / 2 si pt CH)
- Provocarile europene: IPERION–CH, E-RIHS etc – sansa unei viziuni ample asupra dezvoltarii Stiintei Patrimoniului (Heritage Science) in Romania, definite ca de structurare pe multiple planuri, dar cu continuitate pe termen lung, tocmai pentru ca calchiază modelul european; un avantaj al acestei viziuni compatibile UE este accesul neingradit la infrastructurile europene de cercetare specific: detalii E-RIHS – din Abstract.
- **Cum se poate lega ce exista in Romania cu E-RIHS : Proiectul va raspunde la nevoia de o noua abordare centralizata, structurind un National Hub, modelat pentru a optimiza cuplarea Romaniei la E-RIHS, pentru stimularea tuturor activitatilor legate de patrimoniu si in primul rind a acelora de cercetare, pentru informarea eficienta si pentru stimularea dezvoltarii acelor directii in care nevoile tarii sunt mari.**

Analiza de mai sus a condus in mod logic la structura proiectului complex „structurarea nodului romanesc (national Hub) pentru E-RIHS” care urmareste organizarea interna a activitatilor in domeniul patrimoniului dupa modelul extern R-RIHS, astfel incit

- cuplarea practica cu activitati similare din restul UE sa fie usurata (**legatura externa**) ;
- informarea directa a depozitarilor de patrimoniu sa fie eficienta si concreta cu privire la posibilitatile de cooperare europeana (**leg interna in scop info**) ;
- identificarea si valorificare a activitatilor de cercetare in domeniul patrimoniului, existente atat la institute de cercetare, institute de invataminte dar si la muzee, arhive si alte institutii culturale (**eficientizarea cercetarii interne**) ;
- analiza nevoilor interne si informarea decidentilor pentru orientarea fondurilor(**info min cercetarii si min culturii**)

dr. Cornelius Ponta

31 iulie 2017